

Bàn về tiêu chí và định hướng chính sách cho mục tiêu “tỉnh công nghiệp” ở Việt Nam

TRẦN HỮU HIỆP*

Mục tiêu đưa nước ta cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại vào năm 2020 đã được đặt ra từ nhiều năm qua. Dự thảo Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ XII tiếp tục xác định “Xây dựng nền tảng để sớm đưa nước ta cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại”. Theo đó, nghị quyết đại hội các tỉnh, thành phố trong cả nước cũng xác định mục tiêu “cơ bản trở thành tỉnh nghiệp vào năm 2020”. Một số tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương còn đặt ra mục tiêu là về đích “trước năm 2020”. Câu hỏi đặt ra là làm thế nào để đạt được mục tiêu trên và dựa vào bộ tiêu chí định lượng nào để đánh giá?

CƠ SỞ NỀN TẢNG NÀO CHO MỤC TIÊU “TỈNH CÔNG NGHIỆP”?

Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VIII (năm 1996) đã đề ra mục tiêu đến năm 2020, Việt Nam sẽ trở thành “*một nước công nghiệp có cơ sở vật chất - kỹ thuật hiện đại*”¹. Mục tiêu này được diễn đạt một cách thận trọng hơn trong Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ IX (năm 2001) đó là: “*đến năm 2020, nước ta cơ bản trở thành một nước công nghiệp theo hướng hiện đại*”. Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ đi lên CNXH (năm 2001) cũng thể hiện mục tiêu này. Từ “cơ bản” và “theo hướng” được đưa vào có lẽ với hàm ý dự báo khả năng chưa đạt được hoàn toàn, nhưng sẽ đạt được những tiêu chí quan trọng nhất của “*một nước công nghiệp theo hướng hiện đại*”.

Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ X (năm 2006) và lần thứ XI (năm 2011) tiếp tục khẳng định mục tiêu, nhiệm vụ “*tạo nền tảng để đến năm 2020 nước ta cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại*”. Đại hội Đảng lần thứ XI

còn chọn chủ đề là “Tiếp tục nâng cao năng lực lãnh đạo và sức chiến đấu của Đảng, phát huy sức mạnh toàn dân tộc, đẩy mạnh toàn diện công cuộc đổi mới, *tạo nền tảng để đến năm 2020 nước ta cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại*”.

Đến nay, dự thảo các Văn kiện trình Đại hội XII của Đảng, tuy được diễn đạt lại, nhưng một lần nữa tái khẳng định mục tiêu, yêu cầu: “*Đẩy mạnh toàn diện, đồng bộ công cuộc đổi mới; phát triển kinh tế nhanh, bền vững, xây dựng nền tảng để sớm đưa nước ta cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại*”. Từ “xây dựng” được thay thế cho “tạo” có lẽ mang hàm ý là yêu cầu của một quá trình (xây dựng nền tảng), chứ không phải là một “điểm nút” (tạo ra nền tảng). Song, từ “sớm” được bổ sung thêm dường như mang ý nghĩa thúc đẩy hơn cho mục tiêu “*sớm đưa nước ta cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại*”.

Đến nay, đã có một số nghiên cứu đề cập đến khả năng nước ta có thể “cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại” vào năm 2020 hay không? Bằng các tính toán khoa học, GS. Ngô Thắng Lợi, ThS. Nguyễn Quỳnh Hoa (năm 2014) đã đưa ra dự báo rằng, phải đến năm 2025, 2026 (đầu nhiệm kỳ Đại hội Đảng lần thứ XIV), Việt Nam mới “cơ bản trở thành nước công nghiệp” và đến khoảng những năm 2030 (cuối nhiệm kỳ Đại hội Đảng lần thứ XIV) mới đạt tiêu chí

Vụ trưởng Vụ Kinh tế, Ban Chỉ đạo Tây Nam Bộ | Email: hiepcantho@gmail.com

¹ “Mục tiêu của công nghiệp hóa, hiện đại hóa là xây dựng đất nước ta thành một nước công nghiệp có cơ sở vật chất kỹ thuật hiện đại, cơ cấu kinh tế hợp lý, quan hệ sản xuất tiên bộ, phù hợp với trình độ phát triển lực lượng sản xuất, đời sống vật chất và tinh thần cao, quốc phòng, an ninh vững chắc, dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, văn minh”. (Văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ VIII, năm 1996)

“nước công nghiệp”. Dự báo đó cũng phù hợp với định hướng chiến lược của Cương lĩnh xây dựng đất nước trong thời kỳ quá độ đi lên CNXH (bổ sung năm 2011) là: *“Từ nay đến giữa thế kỷ XXI, toàn Đảng, toàn dân ta phải ra sức phấn đấu, xây dựng nước ta trở thành nước công nghiệp hiện đại, theo định hướng XHCN”*.

Trong bài viết mới đây nhân kỷ niệm 70 năm Cách mạng Tháng Tám và Quốc khánh 02/09/2015, Chủ tịch nước Trương Tấn Sang cũng nhận định: *“Trên thực tế, chênh lệch thu nhập bình quân đầu người và khác biệt về cơ cấu kinh tế của Việt Nam so với mức chuẩn chung của một nước công nghiệp còn rất lớn. Nếu coi đây là những tiêu chí quan trọng để xem xét mức độ công nghiệp hóa, thì phải mất nhiều năm nữa nước ta mới có thể đạt được mục tiêu trở thành một nước công nghiệp theo hướng hiện đại”*.

Một “tỉnh công nghiệp” hay “thành phố công nghiệp”, ngoài tiêu chí “công nghiệp thuần túy” (tỷ lệ khu vực công nghiệp trong cơ cấu kinh tế 3 khu vực: nông nghiệp, công nghiệp, dịch vụ; tốc độ tăng trưởng và giá trị công nghiệp...), còn có nội hàm thể hiện trình độ phát triển của con người thông qua các chỉ tiêu, như: HDI, thu nhập GDP bình quân đầu người, hay các chỉ tiêu văn hóa, xã hội và môi trường khác thể hiện “chất lượng cuộc sống” và “phát triển bền vững trên 3 trụ cột: kinh tế, xã hội và môi trường”.

VỀ BỘ TIÊU CHÍ MỘT NƯỚC CÔNG NGHIỆP

Điều đáng lưu ý là, dù trong thực tế, người ta đề cập nhiều đến khái niệm “nước công nghiệp”, nhưng phải khẳng định rằng, cho đến nay, vẫn chưa có một quy định chính thức nào của một tổ chức quốc tế (Liên hợp quốc, UNDP - Chương trình Phát triển của Liên hợp quốc, G8 - Nhóm 8 nước công nghiệp phát triển...) xác định rõ tiêu chí như thế nào là một nước công nghiệp?

Để góp phần làm sáng tỏ hơn mục tiêu trên, đã có nhiều nghiên cứu được đề cập, bước đầu đề xuất bộ tiêu chí một nước công nghiệp, đánh giá khả năng Việt Nam đạt được hay không mục tiêu đến năm 2020 cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại. Đó là các nghiên cứu của TS. Trương Văn Đoàn² (2007); TS. Đinh Văn Ân³ (2007); GS. Đỗ Quốc Sam⁴ (2009); PGS,TS. Nguyễn Hồng Sơn, TS. Trần Quang

Tuyến⁵ (2014); GS, TS. Ngô Thắng Lợi, ThS. Nguyễn Quỳnh Hoa⁶...

Bộ Công Thương cũng đã lập Đề án “Xây dựng hệ thống tiêu chí nước phát triển công nghiệp của Việt Nam” báo cáo Bộ Chính trị và Ban Bí thư. Theo đó, phương án xác lập các tiêu chí, chỉ tiêu để Việt Nam vào năm 2020 cơ bản trở thành nước công nghiệp gồm 17 chỉ tiêu và chia thành 03 nhóm tiêu chí: kinh tế; văn hóa, xã hội; chất lượng cuộc sống và môi trường.

Tuy nhiên, cho đến nay, vẫn chưa có văn bản chính thức nào của Đảng và Nhà nước ta xác định đủ rõ, có định lượng bằng tiêu chí cụ thể “như thế nào là một nước công nghiệp” để “định vị” nước ta đang ở giai đoạn nào trên con đường đi đến mục tiêu “cơ bản trở thành nước công nghiệp theo hướng hiện đại vào năm 2020”. Điều đó đồng nghĩa với việc, chưa có bộ tiêu chí nào về “một nước công nghiệp theo hướng hiện đại” được ban hành để áp dụng cho trường hợp Việt Nam.

Tương tự, như thế nào là “một tỉnh công nghiệp” hay “một thành phố công nghiệp” cũng chưa được “lượng hóa” bằng các chỉ tiêu phát triển mang tính phổ biến được thừa nhận như: GDP bình quân đầu người; tỷ lệ cơ cấu ngành kinh tế theo GDP; cơ cấu lao động theo ngành; tỷ trọng giá trị công nghiệp chế tạo/tổng giá trị công nghiệp, các tiêu chí về văn hóa, xã hội và môi trường...

Năm 2014, thực hiện chỉ đạo của Thủ tướng Chính phủ, Bộ Kế hoạch và Đầu tư đã lập *Báo cáo nghiên cứu Bộ tiêu chí tỉnh công nghiệp theo hướng hiện đại của Việt Nam*, gồm 18 chỉ tiêu, được chia thành 2 nhóm: kinh tế (6 chỉ tiêu) và nhóm văn hóa, xã hội, môi trường (12 chỉ tiêu). Tuy nhiên, ở tầm quốc gia, cho đến nay, đây mới là vẫn chưa có một bộ tiêu chí nào áp dụng cho tỉnh công nghiệp (tương tự như tiêu chí xã nông thôn mới). Hay thậm chí có cần thiết hay không? Nhưng, nếu không thực sự cần thiết, thì lật lại vấn đề là các tỉnh, thành phố phấn đấu thành tỉnh công nghiệp lại không rõ mục tiêu?

Theo Bộ Kế hoạch và Đầu tư, việc

² Nguyên Thứ trưởng Bộ Kế hoạch và Đầu tư

³ Trợ lý Tổng Bí thư Nguyễn Phú Trọng, nguyên Viện trưởng Viện Nghiên cứu Quản lý Kinh tế Trung ương

⁴ Nguyên Chủ nhiệm Ủy ban Kế hoạch Nhà nước, *Thế nào là một nước công nghiệp?* Tạp chí Công sản, số tháng 5/2009

⁵ *Công nghiệp hóa, hiện đại hóa ở Việt Nam: Tiêu chí và mức độ hoàn thành*, Tạp chí Những vấn đề Kinh tế và Chính trị thế giới số 5 (217), 2014

⁶ *Bản vẽ chủ đề “Đến năm 2020 Việt Nam cơ bản trở thành nước công nghiệp”*, Tạp chí Kinh tế & Phát triển, số 201, tháng 3/2014

xác định tỉnh công nghiệp không nhất thiết phổ cập cho tất cả các tỉnh trong cả nước. Mỗi tỉnh có thể mạnh và đặc thù riêng, nên có thể xây dựng kế hoạch phát triển theo điều kiện riêng của địa phương mình. Trong bối cảnh đó, một số địa phương, như: Quảng Ninh⁷, Thái Nguyên⁸, Phú Thọ đã tiến hành xây dựng, ban hành “Bộ tiêu chí tỉnh công nghiệp” và chỉ đạo thực hiện.

Mục tiêu “cơ bản trở thành tỉnh công nghiệp” trước hoặc vào năm 2020 của các tỉnh, thành phố trực thuộc Trung ương cần phải đặt trong bối cảnh chung của cả nước (chưa có bộ tiêu chí quốc gia, dự báo khả năng đến khoảng 2025 mới cơ bản trở thành nước công nghiệp). Trong đó, Bộ tiêu chí tỉnh công nghiệp có thể tham khảo của các địa phương: Quảng Ninh, Thái Nguyên, Phú Thọ để nghiên cứu xây dựng cho phù hợp yêu cầu của mỗi địa phương.

VỀ NỘI HÀM “CÔNG NGHIỆP” TRONG TIÊU CHÍ “TỈNH CÔNG NGHIỆP”

Muốn ước lượng và so sánh trình độ công nghiệp hóa của một địa phương cấp tỉnh có tổ chức hệ thống chính trị, bộ máy chính quyền địa phương, khung khổ pháp lý và nguồn lực đầu tư..., thì yêu cầu đặt ra là phải lượng hóa bằng bộ tiêu chí và nhận thức đúng về nội hàm “công nghiệp”.

Tiêu chí công nghiệp trong khái niệm “tỉnh công nghiệp” không nên hiểu theo “nghĩa thô”, chỉ là ngành sản xuất vật chất với máy móc (công nghiệp nặng, công nghiệp nhẹ), mà cần được hiểu là những đặc trưng để nhận biết hay để phân biệt về trình độ phát triển trong tiến trình công nghiệp hóa. Theo đó, tiêu chí đánh giá “nước công nghiệp” hay “tỉnh công nghiệp” phải được xác định toàn diện theo các tiêu chí đánh giá trình độ phát triển của một quốc gia hay thành phố đó. Tiêu chí thì chung, nhưng làm sao để không làm cho các địa phương dập khuôn, cứng nhắc, mà phải dựa trên tính đa dạng, sáng tạo trong phát huy lợi thế của riêng từng tỉnh, thành.

Đây cũng là cách phân loại quốc tế khi phân chia thành Nhóm các nước công nghiệp phát triển G-8 (gồm: Đức, Pháp, Ý, Nhật, Anh, Mỹ, Canada và Nga), hay các nước công nghiệp mới NIC – Newly Industrialized Country (gồm: Hàn Quốc, Singapore, Đài Loan, Hồng Kông). Tổ chức Phát triển Công nghiệp Liên hợp quốc (UNIDO) cũng phân loại các quốc gia trên thế giới thành 4 nhóm theo các giai đoạn của công nghiệp hóa gồm: (1) Các nước đã công nghiệp hóa; (2) Các nước công nghiệp hóa mới nổi; (3) Các nước đang phát triển khác; (4) Các nước kém phát triển, với các tiêu chí thể hiện “trình độ phát triển chung”, không chỉ riêng “trình độ công nghiệp”.

Một “tỉnh công nghiệp” hay “thành phố công nghiệp”, ngoài tiêu chí “công nghiệp thuần túy” (tỷ lệ khu vực công nghiệp trong cơ cấu kinh tế 3 khu vực: nông nghiệp, công nghiệp, dịch vụ; tốc độ tăng trưởng và giá trị công nghiệp...), còn có nội hàm thể hiện trình độ phát triển của con người thông qua các chỉ tiêu, như: HDI, thu nhập GDP bình quân đầu người, hay các chỉ tiêu văn hóa, xã hội và môi trường khác thể hiện “chất lượng cuộc sống” và “phát triển bền vững trên 3 trụ cột: kinh tế, xã hội và môi trường”.

LƯỢNG HÓA “TỈNH CÔNG NGHIỆP” QUA BỘ TIÊU CHÍ

Để đi đến việc có một bộ tiêu chí “tỉnh công nghiệp” phù hợp yêu cầu phát triển của nước ta, cần tiến hành nghiên cứu cụ thể và thu thập số liệu thống kê chính xác, phản ánh đúng thực trạng tình hình. Cơ sở xác lập và cách tiếp cận xây dựng bộ tiêu chí “tỉnh công nghiệp” cần được thể hiện đặc thù vùng, miền, nhất là trình độ phát triển công nghiệp của mỗi vùng (Đồng bằng sông Hồng, miền núi phía Bắc, miền Trung - Tây Nguyên, miền Đông Nam Bộ, Đồng bằng sông Cửu Long...).

Tuy nhiên, bộ tiêu chí đó phải đảm bảo mức độ “tương thích” chấp nhận được, không quá chênh lệch với tiêu chuẩn quốc tế được công nhận rộng rãi, thể hiện các đặc tính công nghiệp hóa, hiện đại hóa. Bộ tiêu chí này không thay thế các chỉ tiêu kinh tế - xã hội khác, nhưng là chỉ tiêu phần đầu, có thể tính toán được bằng các công cụ đo lường, số liệu thống kê chính thức hiện hành; tránh sử dụng các tiêu chí, mà Việt Nam chưa áp dụng hoặc đang áp dụng thí điểm. Theo đó, lựa chọn ra một số chỉ tiêu định lượng có thể tính toán được; đồng thời, có phân định tính cho nội hàm “cơ bản trở thành tỉnh công nghiệp”. Có ý kiến cho rằng, “cơ bản” được hiểu là đạt được 80%-85% chỉ tiêu (Ngô Thắng Lợi, Nguyễn Quỳnh Hoa, 2014). Tôi xin đề xuất mức độ đạt

⁷ Quyết định số 925/QĐ-UBND, ngày 25/04/2012 của UBND tỉnh Quảng Ninh phê duyệt Đề án “Nghiên cứu, xây dựng hệ thống tiêu chí tỉnh Quảng Ninh cơ bản trở thành tỉnh công nghiệp theo hướng hiện đại vào năm 2015” và Quyết định số 1579/QĐ-UBND, ngày 27/06/2012 của UBND tỉnh Quảng Ninh điều chỉnh một số chỉ tiêu của Đề án “Nghiên cứu, xây dựng hệ thống tiêu chí tỉnh Quảng Ninh cơ bản trở thành tỉnh công nghiệp theo hướng hiện đại vào năm 2015”

⁸ Quyết định số 2993/QĐ-UBND, ngày 31/12/2013 của UBND tỉnh Thái Nguyên ban hành Đề án Hệ thống tiêu chí tỉnh Thái Nguyên thành tỉnh công nghiệp theo hướng hiện đại trước năm 2020.

được là 75%-80% căn cứ vào “định lượng toán học” và thông lệ khi vượt tỷ lệ $\frac{3}{4}$ có thể được xem là “cơ bản”.

Việc xây dựng, ban hành bộ tiêu chí tỉnh công nghiệp làm cơ sở để mỗi tỉnh định hướng chính sách, xác định khâu đột phá, trọng tâm ưu tiên và bố trí nguồn lực đầu tư phát triển kinh tế - xã hội cho phù hợp với điều kiện, tình hình của địa phương và nỗ lực thu hút đầu tư từ bên ngoài.

Việc định ra các tiêu chí phấn đấu phải trên cơ sở “định vị” địa phương, khả năng nỗ lực đạt được trong quỹ thời gian vật chất đến năm 2020 hay “trước năm 2020”, cần được hiểu là chậm nhất đến cuối năm 2019. Đây là một thách thức lớn! Số lượng các tiêu chí, chỉ tiêu là bao nhiêu, loại nào phải là kết quả nghiên cứu khoa học và thực tiễn nghiêm túc, không phải là ý muốn chủ quan của một người hay một nhóm người quản lý. Trên cơ sở đó, tôi xin gợi ý một vài chỉ tiêu tham khảo như sau:

Thứ nhất, nhóm chỉ tiêu về kinh tế

Dựa trên các nguyên tắc, yêu cầu xây dựng “bộ tiêu chí tỉnh công nghiệp” nêu trên; đồng thời, tham khảo có chọn lọc kinh nghiệm của các tỉnh khác để xác định các tiêu chí kinh tế, chú ý các chỉ tiêu: Tốc độ tăng trưởng và giá trị tổng sản phẩm GDP (hoặc GRDP), GDP bình quân đầu người/năm, tỷ lệ cơ cấu ngành kinh tế, tỷ trọng giá trị công nghiệp chế tạo trong tổng giá trị công nghiệp của tỉnh...

Thứ hai, nhóm chỉ tiêu văn hóa, xã hội và môi trường

Bao gồm các chỉ tiêu: tỷ trọng lao động công nghiệp, dịch vụ trên tổng số lao động của thành phố; tỷ lệ lao động công nghiệp, dịch vụ qua đào tạo nghề; hộ nghèo; chỉ số HDI; số bác sĩ/vạn dân; tốc độ đô thị hóa; tỷ lệ % GDP đầu tư cho nghiên cứu và ứng dụng khoa học, công nghệ; tỷ lệ thu gom và xử lý rác thải, nước thải, cấp nước sinh hoạt...

Ngoài ra, có thể có thêm các chỉ tiêu phấn đấu, như: tỷ lệ % hộ dân sử dụng điện, sử dụng internet (có thể thay thế tương ứng với tiêu chí số 20 trong bộ tiêu chí xây dựng xã nông thôn mới của TP. Cần Thơ là mức độ ứng dụng tin học hóa)...

ĐỊNH HƯỚNG DÀI HẠN VÀ NỖ LỰC NGẮN HẠN

Mục tiêu “*cơ bản trở thành tỉnh công nghiệp*” “*vào năm 2020*” hay “*trước 2020*” của các địa phương phải

là đích đến của một quá trình phấn đấu liên tục, nhất là việc kế thừa và phát triển thành tựu của 30 năm đổi mới. Vì vậy, định hướng chính sách và giải pháp cho mục tiêu đó phải trên cơ sở tầm nhìn dài hạn, chứ không chỉ là “tư duy nhiệm kỳ” cho 5 năm tới, song không thể phủ nhận những nỗ lực ngắn hạn cần phải đạt được từ nay đến “trước năm 2020”.

Định hướng chính sách dài hạn cho “tỉnh công nghiệp” không có con đường nào khác là chuyển đổi mô hình tăng trưởng kinh tế, dựa vào hiệu quả, sức cạnh tranh nhằm tạo sự tăng trưởng kinh tế cao hơn, bền vững, phát huy lợi thế từng địa phương và tăng cường liên kết nội vùng, liên vùng, chủ động hội nhập quốc tế. Còn nỗ lực trong ngắn hạn của các địa phương là tập trung cho các khâu đột phá: nhân lực chất lượng cao và phát triển kết cấu hạ tầng. Nó phải được “kiểm đếm” qua kết quả thực hiện kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội hàng năm. Hệ thống chính sách, giải pháp đồng bộ cần phải tính đến mỗi tỉnh, gồm: chuyển dịch cơ cấu kinh tế; phát triển nguồn nhân lực, phát triển kết cấu hạ tầng; khoa học, công nghệ; cơ chế chính sách tạo môi trường đầu tư, đa dạng hóa các nguồn vốn đầu tư; nâng cao năng lực cạnh tranh qua các chỉ số: PCI (năng lực cạnh tranh cấp tỉnh), PAPI (năng lực quản trị hành chính công), đặc biệt là năng lực cạnh tranh của doanh nghiệp và các chủ thể kinh doanh.

Mục tiêu “*cơ bản trở thành tỉnh công nghiệp*” thể hiện một quyết tâm chính trị mạnh mẽ của mỗi địa phương, có đạt được hay không phụ thuộc vào nhiều yếu tố. Song, quan trọng hơn hết vẫn là kết quả giải bài toán kinh tế, bố trí nguồn lực “đầu vào” đúng nhu cầu, khả năng đáp ứng và kết quả “đầu ra” trên cơ sở các tiêu chí định lượng và hiệu quả xã hội “chất lượng cuộc sống của người dân”. □

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Văn phòng Chính phủ (2014). *Công văn số 2221/VPCP-KTN, ngày 03/04/2014 truyền đạt ý kiến của Phó Thủ tướng Hoàng Trung Hải về tiêu chí tỉnh công nghiệp theo hướng hiện đại*
2. Đảng Cộng sản Việt Nam (2006). *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ X*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội
3. Nguyễn Văn Thọ (2011). *Tìm hiểu một số thuật ngữ trong văn kiện Đại hội XI của Đảng*, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội
4. Ngô Thắng Lợi, Nguyễn Quỳnh Hoa (2014). *Bàn về chủ đề Đến năm 2020 Việt Nam cơ bản trở thành nước công nghiệp*, *Tạp chí Kinh tế & Phát triển*, số 201, tháng 03/2014